

שני פרקים / נתן אלתרמן

א. המערך הסמוי

1

ממשלת הליכוד הלאומי עומדת לקום מחדש, וזו שעה נאותה לחשוף את הטעות, הרווחת בחוגים רחבים של מפלגת-העבודה, לגבי טיבו של ליכוד זה ומשמעותו.

הדעה המקובלת ב"עבודה" היא ששיתופן של מפלגות-הימין בממשלה זו – וביחוד שיתופה של גח"ל – הוא מעין מחווה, ואפילו מעין קרבן, שמפלגת-הרוב מקריבה למען אחדות האומה. רבים מבין הסבורים כך טוענים אפילו, כי נדיבות זו היא מיותרת ומוטב בלעדיה.

דעה זו אינה מביאה בחשבון עובדה יסודית אחת:

אמנם כן, כיום, בפעם הראשונה מאז קום המדינה, יש בידי מפלגות-הפועלים לקיים ממשלה בלי שותפים.

אך זו גם הפעם הראשונה בתולדות המדינה, ואולי בתולדות מפלגות-הפועלים, שאנו רואים כיצד חלק נכבד ועיקרי של ראשי תנועת-העבודה מוצא עצמו שותף ליריביו מימין – לגבי עיקרי הלכה ועיקרי מעשה של המדיניות הלאומית, ואם תרצו הציונית, – יותר משהוא שותף לחבריו המפלגה.

הכל יודעים היטב כי מן החשובים שבין שרי מפלגת-העבודה – יגאל אלון, ישראל גלילי, משה כרמל, ועמם משה דיין – הם כיום בעלי תפיסה מדינית שבה הם מוצאים תמיכה במנחם בגין או ביוסף ספיר, נגד שרים אחרים מחברי מפלגתם ואפילו נגד המזכיר הכללי של ה"עבודה".

אמנם, שעה שמשה דיין אמר, לפני כמה שבועות, בעת המשבר הממשלתי שאיים לפלג את ממשלת-הליכוד, כי פרישת גח"ל מן הממשלה עשויה להיות "מהלומה כבדה", עוררו דבריו קולות-מחאה ולגלוג במפלגתו, והיו שראו בכך "התרפסות" ודבקות תכסיסית ב"מיתוס של ממשלת-הליכוד" שהגיעה השעה לנפצו, ואף-על-פי-כן ברור, כי באמרו זאת, דיבר משה דיין לא רק בשמו אלא גם בשם של אלון וגלילי וכרמל. אמנם הללו שתקו ולא אישרו דבריו, אך פרישת גח"ל היתה משאירה אותם, כידוע, בלי תמיכה מוחשית במערכה המדינית, החשובה אולי אפילו יותר מן המערך.

במערכה זו, שבה עומדות על הפרק שאלות עיקרון ומעשה שהאומה לא ידעה כמותן לדחיפות ולמשמעות גורלית, קיים מערך סמוי ולא רשמי, אך ידוע לכל וקובע-הכל, בין כמה וכמה מראשי תנועת-העבודה ובין ראשי מפלגות-הימין, על אף הברית הרשמית הכרותה בינם לבין השרים בנטוב וברזילי.

ומה שנכון לגבי השרים נכון לגבי רבבות חברים ברחבי תנועת-העבודה.

2

תופעה זו היא תהליך טבעי ונגזר. אולי היא תופעה שאין טבעית ממנה ואין חשובה וקובעת יותר ממנה, על אף היותה בלתי-ליגאלית, כביכול.

שכן שאלת ארץ-ישראל ועם ישראל, על עקרונות המעשה שהזמן הזה כופה עלינו לגביה כיום, היא העומדת עתה על סדר-היום הלאומי. שאלה זו יצרה שדה-כוח חדש, שדה מאגנטי שלא היה כמוהו לחד-פעמיות ולתקיפות וחוללה קיטוב חדש בכל החברה הישראלית כולה ובמערכי רוחה ותפיסותיה. קיטוב זה, הפוסח ומדלג על קווי-חלוקה מפלגתיים מתמול, לא פסח גם על "תנועת-העבודה".

כן, איחוד מפלגות-הפועלים נתאפשר על-ידי שגורמי מחלוקת מתמול תקפם פג, או נתרופף, אך תוך כדי כך קמה וניצבה על סדר-היום בעיה חדשה זו, אשר מלחמת-ששת-הימים דחסה לתוכה את כל עיקרי הציונות ותולדות ישראל ומשמעותם, וכוח רב זה הוא שנעשה מדרך הטבע סלע-מחלוקת מוחשי יותר וקובע יותר מאשר הבדלי ההשקפות מלשעבר על הזיקה "לעולם-המהפכה" וכדומה.

אם נוסף ונשים לב כי בעיני פנים, כגון מדיניות-השכר ובעיות "הסתדרותיות" אחרות נשאר המרחק בין "העבודה" ובין מפ"ם מוחשי כשהיה, אפילו בניסוחי הפרוגרמה ואפילו מצד חופש ההצבעה, עולה הקושייה מהו התוכן האידאולוגיה האחד, הברור, הממלא כיום את המיבנה הגדול הזה ש"מערך" שמו, לבד מזכרונות פולמוסים שהיו והתעלמות מן הפולמוס העקרוני והמוחשי של זמננו, שלא היה עז כמוהו ושתקפו חותך את ההווה ואת העתיד.

אך זו שאלה לעיון אחר.

מה שחשוב ברגע זה, הוא שאותה תפיסה, הרואה את "ממשלת-הליכוד" כנדיבות גרידא מצד "המערך" ואותם קטרוגים על "התקשרויות" עם "כוחות שמחוץ לתנועת-העבודה", כל אלה אינם למעשה אלא ענין של טרמינולוגיה שניסוחיה נראים כמוצגים של בית-נכות. הבעיות הנכונות ו"ההתקשרויות" האמיתיות הן מחוץ לטרמינולוגיה זו.

מידת ההזדעזעות הסתמית הזאת מפני זיקות אל "כוחות שמחוץ למפלגות-הפועלים", מצאה לה ביטוי בזמן האחרון גם בכמה הצהרות של ראשי מפלגת-העבודה בענין המישאלים הידועים, שבהם "הרחוב" מתבקש לחוות דעה על עניני השעה, על המפלגות, על האישים.

מזכ"ל מפלגת-העבודה, וגם גולדה מאיר, קבעו, כידוע, ברורות ונמרצות, כי מישאלים אלה הם חטא בל-יכופר לדימוקראטיה.

מבחינה עקרונית קשה לתפוס טעמה של דעה משונה זו, שכן מישאלים על דעת-הקהל הם, לכאורה, אחד מסימניו של משטר דימוקראטי, ואפילו אחד מחובותיו.

אלא שהכוונה היא, כנראה, ללחץ שמישאלים אלה באים ללחוץ על הפורום המפלגתי, הצריך לקבוע דברים ולנסח החלטות.

ואכן, מבחינה זו אפשר להבין את התנגדותה של צמרת "העבודה" למישאלים הללו, שכן אותו פורום, או אותם מוסדות: הלשכה והמזכירות והמרכז, הם כיום במידה רבה ניגודו של עיקרון אשר מישאל חפשי מקיים אותו, ניגודן של בחירות חפשיות, ניגודן של תחרות מועמדים חפשית ושל הצבעה המשקפת את התקופה ולא את המנגנון.

טיבו של פורום מפלגתי זה עשה את בחירתה של גולדה מאיר לראשות הממשלה לבלתי-נמנעת, אך אם נניח לענין זה של ייצוג נכון, אפשר לומר כי לגבי הבעיה העומדת עתה על סדר-היום הלאומי, יש לברת על בחירה זו. בין כל אנשי המצרת הוותיקה נראית גולדה מאיר כרצויה ביותר לתפקיד שהיא מיועדת לו כיום.

ייתכן אפילו כי בחירתה תהא לא רק ערובה ל"המשכיותה" של ממשלת-ליכוד, אלא גם ערובה לכך שכמה מן המושגים היסודיים בעיקריה ובניסוחיה של מדיניותנו יבואו על תיקונם במידה מסויימת.

מבחינה זו יש ערך גם להחלטה שנתקבלה לפי דרישת גח"ל, לנסח מחדש את הפרק המדיני בקווי-היסוד של הממשלה. אך התחדשותה של ממשלת-הליכוד יכולה להיות שעת-כושר להרבה יותר מזה.

זו שעת-הכושר לשנות את נימת היסוד של מדיניותנו שהלכה ונהפכה במשך עשרים החדשים הללו לתרגיל של פירושים להחלטת מועצת-הביטחון, נימה שבה תקענו בהכרתן של אומות העולם ושל דעת-הקהל העולמית את ערביותן המדינית של "הטריטוריות" כמושכל ראשון שאין לערער עליו ועשינו את לבה ועיקרה של ארץ-ישראל כענין הקשור מששת ימי בראשית ב"ממלכה ההאשמית" הירדנית.

הקמת המימשל החדש בארצות-הברית, העמדתה של שאלת המזרח-התיכון על סף דיונים חדשים, הכרזתו של הנשיא ניקסון כי הוא אינו מתכוון לפתרון של כפייה, הקשחת העמדה הערבית, כל זה נותן

לנו שהות נוספת, אולי האחרונה, לתקן את המעוות הפאטאלי בטיעון שלנו, שבסופו עומדת החלטת מועצת-הבטחון על "החזרת השטחים". תיקון דחוף זה אינו, עיקר העיקרים. הגשמתו של עיקרון זה – גם בלי ניסוחו המפורש – הגשמה שפירושה מדיניות נכונה של התנחלות ושילוב קביעת עובדות, היא העיקר. אך במידה שיש ערך להסברה ולטיעון צודק, עשוי התיקון העקרוני לשפר את דמותה של ישראל בדעה-הקהל בכיוון הנכון, ועשוי להכביד על האויבים ולהקל על דורשי טוב לעת הכרעות. אך לא רק התועלת המעשית מחייבת תיקון זה. אנו חייבים זאת גם לתולדות ישראל וארצו, אנו חייבים זאת לכבודו של העם הזה, לתחושת צדקתו, לכבוד צלמו שאנו מסייעים במו ידינו לעשותו סמל של עוולה כובשנית, המתקיימת רק מכוח סירובם של הערבים למשא-ומתן. ממשלת-הליכוד החדשה צריכה להיות לא רק ממשלת-מעבר עד לבחירות. היא ממשלת-מעבר אל שלבים מכריעים של גיבוש מדיניות ישראלית העשויה לחתוך את משמעות עברנו וגורל עתידנו. לפי זה צריכה ממשלת-הליכוד החדשה לכוון דרכה ולקבוע עיקריה.

ב. לא מחאות לחצאים

1

מסע הגינוי והמחאות נגד הפשעים המשפטיים בעיראק נמשך, לכאורה. מסע זה מתגבר כל פעם שצפוי חזיון-תליות חדש, ושוכך בין גרדום לגרדום.

דבר זה מעיד על הסתלפות יסודית של פעולת המחאה וכיוונה.

את גל הגינוי הראשון עורר, כידוע, ענין הפומביות הבארבארית של התליות, על רקע ההשתוללות המריעה של ההמונים, אך מאז ועד היום מוסיפה דעת-הקהל בעולם להתרכז רק בתופעות החושפות את הפשע ולא את הפשע עצמו.

שכן לא יהא זה פאראדוקס אם נאמר, כי פומביות התליות לא היתה עיקרה של אותה התעללות ביסודי זכויות אנוש. המחזות שתרשו בכיכר הגרדומים של בגדד פגעו אולי ברגשות הצופים בעולם, אך מבחינה מהותית היתה פומביות התליות הדבר האחד אשר פיזר את האפלה הנוראה, המכסה על המתרחש בכלא העיראקי, וכל זמן שהמחאות סובבות בעיקר על ביצוע פסקי דין המוות, הרי הן דורשות למעשה לסלק את סימניה של האימה ולא את האימה עצמה.

אפיינית מבחינה זו היא הדרישה הנשמעת מפי דוברים שונים בעולם להשהות את ביצוע פסקי-הדין. ההשהיה הזאת פירושה – להשליך את הנידון בחזרה אל בית-הכלא, אל תוך הזוועה אשר הגרדום הוא אולי הפורקן האחד והאחרון לגביה.

מחאות כאלה מונעות אולי מריטת עצבים של הקהל העולמי, אך אינן מונעות את הפשע הנורא ואת כל הכרוך בו.

2

ועדת זכויות האדם של או"ם אישרה, כידוע, החלטה "המביעה צער על שישראל מפירה את זכויות האדם בשטחים הערביים הכבושים".

לנוכח קומדיה אפלה זו אין ישראל צריכה להסתפק בכך שהיא מכריזה על אי-שיתוף פעולה עם הוועדה לחקירת מצבה של האוכלוסיה הערבית בשטחים, כל זמן שלא ייחקר מצב היהודים בארצות ערב.

הימנעות זו אינה מספקת.

ישראל צריכה לדרוש בכל תוקף ובכל ההתמדה יציאת נציגים של מוסדות בינלאומיים אל ארצות ערב לחקירת מצבם של היהודים שם, לדרוש זאת בפועל ובלי חשך, להפעיל לשם כך את כל הקשרים וכל האפשרויות, להדגיש כי אין אנו מסתפקים בכך שאנו דוחים את הוועדה שנתכוונה לבוא לישראל

לבדיקת מצב האוכלוסיה הערבית, אלא אנו דורשים שתי ועדות, אחת שתבוא אלינו ואחת שתצא אל ארצות ערב.

דבר זה צריך להיות רק אחד מן הענינים שעלינו לתת דעתנו עליהם בקשר לזוועה העיראקית. עלינו לחשוב על דרכי הרתעה ודרכי ריסון לגביה, לגבי הפשעים הנעשים בבורות-הכלא שלה, כדרך שאנו חושבים ודאי על דרכי הרתעה מפני התנקשויות במטוסי "אל על".

ייתכן כי דבר זה צריך להיות אחד הענינים הראשונים שעליה צריכה לתת דעתה הממשלה החדשה. יש לדעת כי כל עוד הפקרות עיראקית זו נמשכת, משלמים היהודים שם בעד כל פעולת תגמול או הרתעה שאנו עושים כנגד המתנכלים אל ישראל ואולי הם משלמים גם בעד כל הצהרה תקיפה ונכונה שאנו מצהירים בעניננו.

עלינו לקבוע בכל תוקף והבהירות כי כל עוד מזכיר האו"ם והגורמים הבינלאומיים האחרים משתדלים רק למנוע או לדחות את התליות אין מחאתם אלא חיפוי על העיקר. דעת-הקהל העולמית צריכה לדרוש חקירה במתרחש בין חומות הכלא העיראקי. ישראל צריכה לעמוד בראש מסע זה של תביעה ומחאה.

עלינו לעשות את ההתעללות ביהודי עיראק וביהודי שאר ארצות ערב חלק לא-נפרד מחשבוננו של "האיזור", עלינו לראותו ולהראותו כענין שווה במעלה לפעולות הטרור של "פתח" ולהצהרות-ההשמד של מדינאי ערב נגד ישראל. עלינו להזכיר כי משקיפי או"ם דרושים בעיראק, למניעת "הידרדרות" באיזור, לא פחות ואולי יותר משהם דרושים ליד הסואץ.